

(مسجد و هویت شهری ایرانی - اسلامی)

دکتر ابوزر خسروی^۱، زهرا زارعی^۲۱. استادیار تاریخ دانشگاه سلمان فارسی کازرون، کازرون، ایران (Khosravi_abozar@yahoo.com)۲. دانش‌آموخته مهندسی شهرسازی دانشگاه سلمان فارسی کازرون (Zahra1375zareii@gmail.com)

چکیده

موضوع هویت را می‌توان به عنوان یکی از موضوعات و مفاهیم مورد توجه انسان‌ها برشمرد، به گونه‌ای که عمده فعالیت‌های انسان در جهت دستیابی به هویت و یا معرفی آن است. امروزه در شهرهای ایران با بحران هویت مواجه هستیم که مشکلات پیچیده‌ای را به همراه دارد. بنابراین احیاء هویت می‌تواند در جهت رفع مشکلات نقش چشم‌گیری داشته باشد. مسجد به عنوان هسته مرکزی شهر ایرانی و یک نشانه مهم در بالا بردن مفهوم هویت در معماری اسلامی، می‌تواند همچون گذشته مورد توجه قرار گیرد. در حال حاضر در اکثر کشورهای مسلمان، از جمله ایران، مساجد به عنوان نماد و سازوکار اولیه حکومت اسلامی وجود دارد. دتمان یک مدل برای شهر اسلامی-شرقی را ترسیم می‌کند، وی در این طرح مسجد را به عنوان هسته مرکزی شهر و قلب تپنده شهرهای اسلامی به تصویر می‌کشد. مقاله حاضر، با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و استفاده از منابع اسنادی و کتابخانه‌ای به چگونگی تأثیر مساجد در هویت بخشی به فضای شهرهای ایران پاسخ می‌دهد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که با توجه به اهمیت و جایگاه و نقش مسجد، و ارتباط و همبستگی معناداری که بین مسجد و هویت در دوره‌های مختلف وجود دارد، مساجد به عنوان هویتی بالقوه در شهرها به خصوص شهرهای اسلامی نقش ایفا می‌کنند.

واژه‌های کلیدی: شهر ایرانی-اسلامی، هویت شهر اسلامی، مسجد، بحران هویت.

۱- مقدمه

دولت اسلامی برای اولین بار در مسجد صورت گرفت، و جایی شهر خوانده می‌شد که در آن مسجد جامع وجود داشت. فضا به تنهایی هیچ ویژگی خاصی را مطرح نمی‌کند؛ ولی به محض آنکه فعالیت انسانی در آن ایجاد شود معنای نمادین فضا پدیدار می‌شود؛ انسان موجودی اجتماعی است و به تعاملات اجتماعی و ارتباط با دیگران نیازمند است [۱]. هویت در شهر با خلق و یادآوری تداعی «خاطرات عمومی» در شهروندان، تعلق خاطر و حس وابستگی را نزد آنان فراهم کرده، و معنای واقعی شهروند را به نمایش می‌گذارد. هر اثر ماندگار و برجسته در تاریخ هنر و معماری، بدون داشتن هویتی معنوی، نمی‌تواند جایگاه والا و شأن و مقامی با حرمت و اعتبار کسب کند [۲].

مسجد به عنوان یک نشانه مهم در ارتقاء مفهوم هویت و مرکز ظهور هویت معنوی می‌باشد و دارای ویژگی‌های مشترک از هویت به عنوان مهم‌ترین عنصر شهری، در تمام شهرهای اسلامی است که اگر مورد توجه قرار نگیرد منجر به ناشناخته ماندن شهرهای اسلامی می‌شوند [۱]. می‌توان گفت مسجد شرایط اجتماعی عصر خویش را چون آئینه منعکس می‌کند. هویت شهرهای اسلامی با ورود و نفوذ الگوهای بیگانه معماری و شهرسازی به آن، کمرنگ و کمرنگ‌تر شد به گونه‌ای که شهرهای اسلامی تقلیدی ناقص از شهرهای غربی شده‌اند؛ بنابراین ضرورت بازگرداندن هویت به مسلمانان احساس می‌شود؛ البته این کار باید از طریق